

203. Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK), stran 675.

Na podlagi tretjega odstavka 9. člena Zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 45/08, 57/12, 90/12 – ZdZPVHVVR, 26/14, 32/15, 27/17 in 22/18) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13 in 38/17) je Državni zbor na seji 29. januarja 2020 sprejel

R E S O L U C I J O

o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK)

1 Uvod

1.1 Splošno

Živimo v svetu, ki se korenito spreminja. Ni mogoče natančno predvideti, kaj nam bodo prinesli nove tehnologije, premiki politično-ekonomskih razmerij in spremembe v naravnem okolju. To velja tudi za slovensko kmetijstvo in podeželje, ki sta predmet tega strateškega dokumenta in sta posebej občutljivi del družbenega tkiva. Posredno in neposredno se kmetijstvo in podeželje dotikata slehernega prebivalca Slovenije. Vplivata na varnost, dostopnost in kakovost hrane, ki jo vsi uživamo. Določata kakovost bivanja in prostora za prosti čas, v določeni meri pa opredeljujeta stanje okolja in narave.

Družbeni odnosi in pogledi na pridelavo hrane, kmetijstvo in podeželje se hitro spreminjajo. Sodobni potrošnik, državljan in javnost pričakujejo, da bodo deležniki v verigi oskrbe s hrano ob aktivni vlogi države:

- zagotavljali varno in kakovostno hrano ter ustrezno stopnjo samooskrbe;
- varovali naravne vire in se ustrezno odzivali na podnebne spremembe;
- ohranjali vitalno podeželje.

To je tudi temeljni okvir za določitev nove strategije, razumevanje izzivov, določitev ciljev in izbiro mehanizmov prihodnjega razvoja kmetijstva in podeželja. Pri tem ne izhajamo samo iz potreb kmetijstva – ob zavedanju, da bo predvsem trden ekonomski položaj v panogi zagotavljal ohranjanje interesa za kmetovanje – ampak želimo oblikovati strateški okvir, ki bo temeljil na družbenih potrebah. Zato jih moramo razumeti in strateško vplesti v vrednote in prednostne naloge prihodnje kmetijske in drugih javnih politik.

Ustrezen življenjski prostor, kakovostni naravni viri (tla, voda, zrak, ohranjeni naravni ekosistemi) ter dostop do zadostne količine varne in kakovostne hrane spadajo med temeljne človekove dobrine. Ob svetovnih smernicah tehnološkega napredka, zmanjšanju kakovosti ali razpoložljivosti naravnih virov, naraščanju prebivalstva in vse večjem povpraševanju po hrani, družbenih in podnebnih spremembah ter s tem povezanih tveganjih se utrjuje spoznanje, da moramo s temi temeljnimi dobrinami ravnati strateško in gospodarno za zdajšnje in prihodnje rodove.

Novejše družbeno razumevanje kmetijstva in podeželja v ospredje postavlja ozaveščenega potrošnika hrane, kmeta v navezavi s pridelavo hrane in vzdrževano kmetijsko kulturno krajino ter uporabnike podeželja za bivanje, prostočasne dejavnosti in razvoj turizma. Hrana in okolje sta in bosta – ob pričakovanju ustrezne stopnje samooskrbe in zagotavljanju prehranske varnosti – tudi v prihodnje pomembna za urbano in podeželsko prebivalstvo.

Sodobni način življenja ter individualne vrednote poudarjajo pomen prehrane; spreminjata se življenjski slog in prehranske navade, s tem pa morajo hrana in živilski proizvodi slediti potrebam potrošnika. Hrana mora biti varna in oskrba z njo nemotena, ob tem pa potrošnik postaja občutljiv v odnosu do hrane. Zanima ga način pridelave in predelave, spreminja prehranske vzorce in poudarja zdravo prehranjevanje kot pomemben dejavnik zdravega načina življenja. Vse več potrošnikov je občutljivih na kakovost in sestavo hrane, spremljajo njen izvor in iščejo tiste prehranske izdelke, ki so skladni z njihovimi osebnimi cilji. Vse bolj pomembna sta tudi odnos do živali in etični vidik pridelave hrane. Sočasno so intenzivne promocije živil svetovnega izvora usmerjene v poenotenje okusov in povzročajo odklon od pripadnosti blagovnim znamkam. Vse to prinaša nove izzive tako v pridelavi kot predelavi hrane, ki stremi k iskanju višje kakovosti, vstopanju v certificirane in stalno nadzirane sheme. Sledljivost od pridelave do končnega uporabnika postaja stalnica. Široka paleta vnaprej pripravljene in ponujene hrane povzroča veliko odpadne hrane, del hrane se zavrže tudi v procesih skladiščenja in distribucije, zato je nujno učinkovito upravljanje z odpadno hrano in njeno zmanjševanje.

Družba postaja tudi izjemno občutljiva na vse bolj zaznavne podnebne spremembe, kjer kmetijstvo z gozdarstvom postaja del problema in hkrati tudi del rešitve. Prispevek k blaženju in prilagajanju kmetijstva na podnebne spremembe je eden od osrednjih izzivov, na katerega se je treba ustrezno odzvati. Podobno velja za celotno področje varstva okolja, kjer so ob vprašanju kakovosti voda in vplivu kmetijstva na vodne vire, tla in zrak vse glasnejši tudi glasovi o vplivu kmetijstva na izgubo biotske raznovrstnosti, slabšanje naravnih ekosistemov ter na izgubo krajinske pestrosti.

Slovenski prostor oblikujejo pretežno podeželska območja in gozd. Pridelovalec hrane, skrbnik raznolike krajine in pomemben soupravljevec naravnih virov je slovenski kmet. Kmetijstvo tako v slovenskem prostoru poleg strateške funkcije pridelave hrane odlikuje močna prostorska in okoljska vloga. Ekonomski in socialni učinek te gospodarske aktivnosti pa je izjemno pomemben gradnik gospodarske rasti, poseljenosti in novih delovnih mest na podeželju, ki ga dodatno oblikujejo nova kmetijska gospodarstva in novi prebivalci iz urbanega okolja.

Slovensko podeželje je v procesu stalne preobrazbe. Potrebna je nova opredelitev pomena podeželja, ki kmetijstvu in kmetom dviga ugled v družbi, razvoj podeželja pa usmerja k visoki kakovosti življenja ter družbeni povezanosti tako na ravni lokalnih skupnosti kot tudi odnosov med mestom in podeželjem. Izjemno raznoliko slovensko podeželje odlikujejo številne krajinske posebnosti, ki odločilno vplivajo na zmožnost in kakovost bivanja, obseg in vrsto rabe zemljišč, na izbrani način kmetovanja, ekonomičnost in obseg proizvodnje. Kakovost življenja na podeželskih območjih je povezana z ohranjanjem kmetijske kulturne krajine in naravne dediščine ob ustrezni stopnji digitalizacije, mobilnosti, dostopnosti do javnih storitev in ustvarjanju delovnih mest pri uveljavljanju ureditev sodobnega okoljsko vzdržnega kmetovanja in krožnega gospodarstva.

Kmetijstvo je gospodarska panoga z izrazitimi večstranskimi učinki. V vsej svoji večnamenskosti je panoga v presečišču, ki že deloma izpolnjuje družbena pričakovanja, povezana s hrano, naravnimi viri in podeželjem. Z namenom okrepiti to družbeno vlogo in obenem narediti kmetijstvo odporno, konkurenčno, ekonomsko zanimivo in okoljsko vzdržno, podeželje pa privlačno za življenje širšega kroga prebivalstva v sožitju, se je treba lotiti prenove razvojne ureditve slovenskega kmetijstva, verig preskrbe s hrano in slovenskega podeželja. Prilagoditi in izboljšati moramo kmetijsko politiko, da bo sposobna odgovarjati na nove izzive in podpirati potrebe družbe, kmetijstva, živilstva in podeželja.

1.2 Nova ureditev področja in načela

Družbeno okolje, zunanji in notranji izzivi zahtevajo tudi prenovljen pristop pri opredeljevanju prihodnje kmetijske politike in drugih javnih politik, ki urejujejo razmere v slovenskem kmetijstvu in na podeželju. V času ko se na trgu srečujemo z obilico prehranskih izdelkov in občutkom, da nič ne more ogroziti tega obilja, je to zahtevna naloga. Namen tega dokumenta je opredeliti temeljni strateški okvir delovanja kmetijstva, živilstva in podeželja ter je podlaga za novo strateško načrtovanje za obdobje od leta 2021. Za vsako učinkovito strategijo je treba z analizo stanja utemeljiti potrebe, opredeliti cilje in izbrati ustrezne ukrepe za uresničevanje ciljev. Strategija mora imeti tudi jasno zastavljene kazalnike, prek katerih spremljamo dosežke zastavljene politike. Metodološka opredelitev strateškega okvira temelji na vrednotenju kmetijske politike (Erjavec s sod., 2018).

Shema v nadaljevanju besedila prikazuje vsebinska področja strategije in njihove medsebojne povezave, kjer strateški okvir izhaja iz družbenih zahtev in zajema pojme, kot so hrana, naravni viri in podeželje. V naslednjem krogu smo v odziv nanje opredelili specifične cilje razvoja kmetijstva in podeželja v prihodnje. Ti cilji opisujejo ključna vprašanja in zahteve, ki opredeljujejo ravnanje deležnikov, povezanih s podeželjem in sodelujočih v verigi oskrbe s hrano. Ti cilji dajejo tudi ključni okvir za delo kmetijske in drugih politik, povezanih s kmetijstvom in podeželjem.

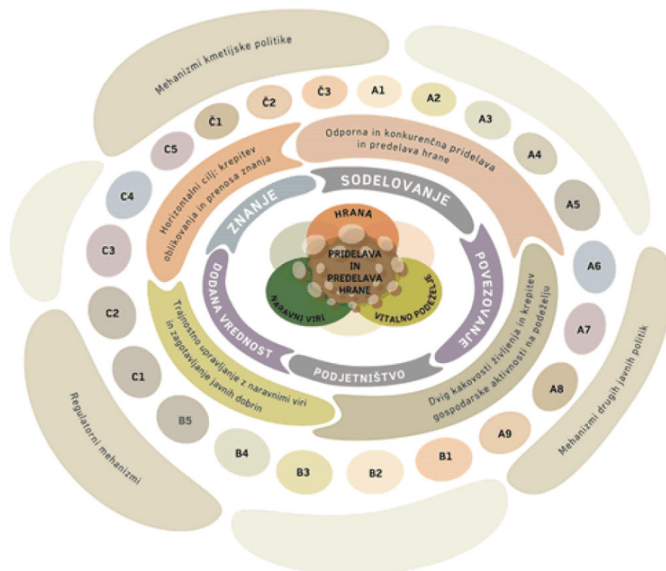
Specifični cilji so tudi odgovor na predlog devetih specifičnih ciljev Skupne kmetijske politike (v nadaljnjem besedilu: SKP), ki utemeljujejo evropsko in s tem slovensko kmetijsko politiko od leta 2021 in na katere se mora nasloniti tudi Slovenija pri pripravi svojega strateškega načrta SKP (Uradni list EU, 2018).

Pri tem opredeljeni slovenski cilji in cilji EU na področju kmetijstva in podeželja podpirajo tudi vsebine in vrednote, ki jih prinašajo pomembni dogovori in pobude na mednarodni ravni, med njimi Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (UN, 2015), Pariški sporazum o podnebnih spremembah (UNFCCC, 2015), Rimska deklaracija o prehrani (FAO, 2014), Desetletje ZN za prehrano (UN, 2016) in Desetletje ZN za družinsko kmetovanje (UN, 2017).

Specifični cilji izhajajo tudi iz temeljnih strateških razvojnih okvirov Slovenije, zapisanih v Strategiji razvoja Slovenije 2030 (SVRK, 2017). Spremlja in soustvarja se tudi zdajšnje in prihodnje strateške usmeritve drugih javnih politik, ki naj kar najbolj zajemajo tudi posebnosti kmetovanja, pridelave in predelave hrane, ter potrebe podeželja in varovanje naravnih virov.

Shema: Ureditev strateškega okvira »Naša hrana, naravni viri in podeželje od leta 2021«

Shema: Ureditev strateškega okvira »Naša hrana, naravni viri in podeželje od leta 2021«

- A1. Zagotavljanje visokih standardov varne in kakovostne hrane
- A2. Učinkovita raba in dostopnost do osnovnih sredstev (kmetijska zemljišča, kapital, delo, znanje)
- A3. Primerljiv dohodkovni položaj
- A4. Stabilnost dohodka
- A5. Krepitev agroživilskih verig in izboljšanje položaja kmeta v verigi
- A6. Spodbujanje pridelave in porabe hrane z višjo dodano vrednostjo
- A7. Krepitev tržne naravnosti in podjetništva

- A8. Spodbujanje generacijske prenove
- A9. Ohranitev proizvodnega potenciala in obsega kmetijskih zemljišč
- B1. Zmanjšanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak
- B2. Blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje
- B3. Varovanje biotske raznovrstnosti
- B4. Ohranjanje kmetijske kulturne krajine
- B5. Zagotavljanje višjih standardov dobrobiti živali
- C1. Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah
- C2. Krepitev lokalnih pobud in medpanožnega sodelovanja ter krepitev navezave turizma na kakovostno hrano iz lokalnega okolja
- C3. Razvoj biogospodarstva
- C4. Socialna vključenost, ženske na podeželju in skrb za ranljive skupine
- C5. Zmanjševanje vrzeli v dostopnosti in kakovosti storitev v urbanem in ruralnem okolju
- Č1. Krepitev raziskovalne podpore za razvoj kmetijstva in podeželja
- Č2. Učinkovit prenos znanja do končnih upravičencev
- Č3. Učinkovit sistem AKIS

Specifične cilje, ki jih podrobneje opisujemo v nadaljnjih poglavjih, smo združili v štiri skupine:

- A. Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane,
- B. Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin,
- C. Dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju,
- Č. Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja.

Opis vsake skupine specifičnih ciljev smo razdelili v predstavitev potreb s pomočjo analize stanja, ki utemljuje predstavitev specifičnih ciljev in navezavo na ključne mehanizme za doseganje teh ciljev. Uresničevanje specifičnih ciljev je podprto z izvedbenimi cilji.

Celotno ciljno strukturo razvoja kmetijstva in podeželja torej lahko razumemo v odnosih med družbenimi, specifičnimi in izvedbenimi cilji, ki si sledijo v krogih iz središča. Središče tvorijo družbene zahteve do hrane, naravnih virov in podeželja.

Zunanji obod tega strateškega okvira tvorijo mehanizmi za doseganje vseh treh ravni ciljev. Mehanizmi so treh vrst. Eno so ukrepi javnih politik, kjer razlikujemo med ukrepi kmetijske politike in ukrepi drugih javnih politik. Nato so še regulatorni mehanizmi iz zakonov in drugih predpisov. Politike in predpisi so podprti tudi z nujnimi spremembami v praksah in vrednotah, ki so prvi pogoj za spremembo delovanja kmetijstva in deležnikov na podeželju. Dozdajšnje izkušnje namreč kažejo, da tudi precejšnja sredstva in regulatorni mehanizmi ne zadoščajo za zelene spremembe in doseganje ciljev, če se ne spremenijo miselnost, vrednote in prakse deležnikov.

Glavne značilnosti mehanizmov opisujemo v nadaljevanju dokumenta. Poudarjamo nove in spremenjene ključne mehanizme. Podrobnejša opredelitev do ravni ukrepov bo del strateškega načrta SKP, oziroma bodo ti ukrepi upoštevani pri pripravi in spremembi nacionalne zakonodaje ter politik.

Nabor mehanizmov in ukrepov kmetijske politike je omejen s pravili in uredbami SKP. Praksa kmetijske politike je, da poskuša s posameznimi ukrepi znotraj mehanizmov zagotoviti uresničevanje

številnih ciljev. Povezava med cilji in mehanizmi, tako imenovana intervencijska logika, je pomemben del strateškega načrtovanja politik in bo predstavljena v strateškem načrtu SKP.

1.3 Razvojna načela in usmeritve

Praden opišemo posamezne sklope specifičnih ciljev, predstavimo nekatere ključne usmeritve in načela, ki vrednostno določajo strateški okvir.

Bistven je premišljen pristop k pridelavi in predelavi hrane in razvoju podeželja, glede na naravne danosti slovenskega podeželja in dejanske potrebe, ki bodo podprta s ciljno in strateško načrtovanimi javnimi podporami.

Ob tem velja, da je zaradi raznolikih danosti slovenskega podeželskega prostora in kmetijstva potreben tak pristop k oblikovanju prihodnje slovenske kmetijske politike, ki bo nadgradil že uveljavljene instrumente z vodilom trajnosti, učinkovitosti in merljivosti doseganja zastavljenih ciljev.

Pri tem je ključno prepoznavanje že obstoječih prednosti – trajnostnih kmetijskih praks, raznolikosti kmetijskih gospodarstev, pridelave, prireje in kmetijskih proizvodov, tradicije in navezanosti na zemljo, trajnostne rabe gozdov, obdelanosti kmetijske kulturne krajine in podeželja v celotnem slovenskem prostoru ter novih priložnosti večnamenskega kmetijstva. To je pristop, pri katerem se uresničuje temeljna »pravica do kmetovanja«.

Slovensko kmetijstvo je lahko glede na naravne in strukturne danosti konkurenčno in odporno le ob izraziti usmeritvi v večjo dodano vrednost, ki je obenem okoljsko vzdržna ter podpira potrebe potrošnika. Zato potrebujemo znanje, ustrezne pridelovalne tehnologije ter sodobno in konkurenčno živilskopredelovalno industrijo, ki temelji na podjetniških pristopih in tržni naravnosti. Kmetijsko gospodarstvo naj bo dolgoročno povezano v lokalne ali večje verige vrednosti, ob sočasni aktivni vpetosti v proces izmenjave znanja.

Poseben poudarek je namenjen varstvu okolja in narave ter ohranjanju kmetijskih zemljišč in njihove rodovitnosti, ki naj postane prednost in ne ovira gospodarjenja. Varstvo okolja je del pristopa k dodajanju vrednosti proizvodom in spodbuda diverzifikaciji dejavnosti na podeželju.

Znanje, kreativnost, inovativnost, podjetništvo in povezovanje morajo postati gonilo napredka slovenske pridelave in predelave hrane ter podeželskega prostora. Potrebna sta prepoznavanje in premostitev vrzeli pri krepitevi pomena znanja in njegovega prenosa v prakso ter pri povezovanju med vsemi deležniki verig preskrbe s hrano.

Širina vprašanj, ki jih neposredno ali posredno zadevajo slovenska pridelava in predelava hrane ter podeželje, zahteva iskanje sinergij in celostni pristop na področju finančne, okoljske, prostorske, regionalnorazvojne, gospodarske, infrastrukturne, socialne, zdravstvene, znanstveno-izobraževalne ter drugih politik.

Iz tega izhajajoča načela niso v celoti nova, vendar mnogokrat prednostno obravnavajo vprašanja, ki se izrazito porajajo zaradi družbenih in okoljskih sprememb sodobnega časa.

2 Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane

2.1 Potrebe po ukrepanju

Dohodki v kmetijstvu zaostajajo za povprečnimi dohodki v Sloveniji. Tako je znašal faktorski dohodek na polno delovno moč v kmetijstvu v obdobju 2015–2017 5.831 evrov, kar je med 28 in 33% povprečne bruto plače v obravnavanem obdobju. Glede na javno razpravo ne preseneča, da večina pridelovalcev ni zadovoljna z dohodki iz kmetijske dejavnosti. Ob tem pa veliko nihanje cen kot posledica vremenskih in tržnih razmer veča negotovost pri vlaganjih in načrtovanju proizvodnje. Vse

pogostejši izrazito neugodni naravni pojavi (suše, poplave, žled, bolezni in drugo) negativno vplivajo na pridelavo in prirejo. Cene kmetijskih pridelkov in živil pogosto ne pokrivajo stroškov pridelave in prireje, kar predvsem na kmetijah z manjšim obsegom ali intenzivnostjo pridelave in prireje zmanjšuje interes po vlaganjih oziroma nadaljnjem kmetovanju. Tako so med leti 2007–2018 realne cene nekaterih rastlinskih pridelkov nihale v posameznih koledarskih letih tudi do 100%.

Slovenija razpolaga z omejenimi površinami kmetijskih zemljišč za pridelavo hrane, zlasti na območjih z omejenimi možnostmi za pridelavo (76% vseh kmetijskih zemljišč). S povprečno velikostjo kmetij 6,9 ha bistveno zaostajamo za povprečjem EU. Velik delež kmetij je samopreskrbnih, kmetije s tržno proizvodnjo pa se vpenjajo v večje ali manjše verige vrednosti. Poleg tega v Sloveniji ni enotne definicije kmeta in kmetijskega gospodarstva.

Opazamo sicer dobre prakse in kmetije z razvojnimi možnostmi, vendar še ni vzpostavljenega celovitega pristopa, ki bi te sistematično povezoval in vključeval deležnike v širšem obsegu.

V Sloveniji ne moremo biti v celoti zadovoljni z načini povezovanja in uspešnostjo organiziranja agroživilskih verig. Ne glede na tradicijo zadružništva je premalo zaupanja med člani agroživilske verige. Živilskopredelovalna industrija tako ne koristi dovolj prednosti lokalne pridelave. Ta pa je pogosto nepovezana in tudi ne nudi zadostne količine kmetijskih pridelkov ter je po mnenju živilskopredelovalne industrije nezanesljiva, sezonsko pogojena in cenovno nezanimiva. Pogosto je pridelovalec prešibek pogajalec na trgu.

Zaznavamo povečan interes potrošnika po kakovostni hrani slovenskega izvora, kar je priložnost za še nadaljnjo krepitev lojalnosti domačih potrošnikov in pri proizvajalcih usmeritev v proizvode z višjo dodano vrednostjo, identiteto in prepoznavnostjo. Ob močnem povezovanju osnovne pridelave in predelave hrane, zanimanju za dolgoročno partnerstvo, ob krepitvi položaja kmeta v verigi in enakopravnem obravnavanju deležnikov se kmetijski pridelovalci lahko hitreje in lažje preusmerijo s svojo pridelavo ter na ta način krepijo svojo odpornost in odzivnost na hitro spreminjajoče se razmere na trgu.

Za doseganje zastavljenih ciljev je potrebna tudi generacijska prenova slovenskega kmetijstva. Starostna struktura gospodarjev kmetij je izrazito neugodna, saj je dobra polovica takih, ki so starejši od 55 let. Ti obdelujejo več kot 40% kmetijskih zemljišč. Povečuje se delež gospodarjev do 25 let, a ta še vedno dosega le 0,5% vseh gospodarjev, ki gospodarijo na 0,9% kmetijskih zemljiščih. Prav tako upada delež žensk v strukturi kmetijskih gospodarjev (s 27% v letu 2010 na 20% v letu 2016). Razveseljivo je, da se izboljšuje izobrazbena struktura gospodarjev, kar je treba negovati tudi v prihodnje.

2.2 Specifični cilji

Prek navedenega niza potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva smo opredelili našete specifične cilje:

A.1 Zagotavljanje visokih standardov varne in kakovostne hrane,

A.2 Učinkovita raba in dostopnost do osnovnih sredstev (kmetijska zemljišča, kapital, delo, znanje),

A.3 Primerljiv dohodkovni položaj,

A.4 Stabilnost dohodka,

A.4 Krepitev agroživilskih verig in izboljšanje položaja kmeta v verigi,

A.5 Spodbujanje pridelave in porabe hrane z višjo dodano vrednostjo,

A.7 Krepitev tržne naravnosti in podjetništva,

A.8 Spodbujanje generacijske prenove,

A.9 Ohranitev proizvodnega potenciala in obsega kmetijskih zemljišč.

Te specifične cilje lahko uresničujemo, če sta kmetijstvo in predelava hrane podjetniško zanimiva panoga za ohranjanje zdajšnjih in privabljanje novih generacij. Stremeti moramo k višji dodani vrednosti, ki bo pravično razporejena vzdolž celotne verige. Tako bo družinska kmetija ali kmetijsko gospodarstvo imelo primerljiv obseg dohodka za ohranjanje ustreznega življenjskega standarda ter proizvodnih virov na celotnem območju Slovenije.

Za doseganje ekonomske moči je ključna krepitev celotnih agroživilskih verig, kar je bilo poudarjeno v vseh dozdajšnjih strateških dokumentih, zelenega premika pa še vedno ni. Okoljsko in ekonomsko vzdržna, stabilna pridelava je danes bolj kot kdajkoli prepoznana kot nujna za vzpostavitev in dolgoročno delovanje sklenjenih verig vrednosti manjšega ali večjega obsega. Zato si bomo prizadevali za vzpodbujevalno podporno okolje, a brez osvojitve vrednot povezovanja in medsebojnega zaupanja deležnikov bodo učinki omejeni. Tudi zato je treba iskati vzvode stabilnih vertikalnih povezav med posameznimi sektorji in okrepiti horizontalno sodelovanje v sektorjih ter rešitve za specifična kmetijska gospodarstva glede na naravne danosti pridelovalnih območij v pomenu regionalno in sektorsko prilagojenega razvoja. Istočasno je pomembno učinkovito upravljanje vzdolž celotne verige oskrbe s hrano skupaj z distribucijo varne hrane do končnega uporabnika ob upoštevanju poštenih trgovinskih praks in izboljšanju zdajšnjega stanja kmetov v verigi. Živilskopredelovalni obrati vseh velikosti naj v prihodnosti krepijo svojo vlogo odjemalca surovin lokalnega porekla in dobavitelja hrane prepoznane kakovosti z višjo dodano vrednostjo.

Potrebujemo tehnološko napredno in konkurenčno kmetijstvo in agroživilstvo, ki zagotavlja varno in kakovostno hrano, v skladu z raznoliko agrarno strukturo, naravnimi danostmi, smernicami prehranske politike, prehranskimi usmeritvami, lokalnim razvojem in kreativnimi novimi rešitvami. Zato nosilec dejavnosti potrebuje primeren dostop do osnovnih sredstev, kot so kmetijska zemljišča, delo, kapital in znanje, ki jih učinkovito porablja. Za stabilno oskrbo s hrano so pomembni tudi ohranjanje in razvoj lastne semenarske proizvodnje ter ohranjanje lokalnih rastlinskih in živalskih genskih virov, kjer stremimo k prepoznavnosti avtohtonih in tradicionalnih vrst in sort rastlin ter pasem živali.

Pomemben vidik odpornosti je izboljšanje konkurenčnosti in trajnosti kmetij, kar pomeni tudi večjo odzivnost kmetov na spremenjena pričakovanja potrošnikov in vzpodbudno vpliva na njihov primerljiv dohodkovni položaj ter stabilno dohodkovno raven.

Poleg ustrezne ponudbe na trgu je na drugi strani izjemno pomembno tudi povpraševanje. Okus slovenske hrane naj uvršča Slovenijo med svetovno prepoznavne gurmanske destinacije. Ob upoštevanju naravnih danosti slovenskega prostora bomo spodbujali večjo prepoznavnost in porabo slovenskih živil v gospodinjstvih, gostinstvu, turizmu in javnih zavodih.

V prihodnosti torej pričakujemo razvoj v smeri tehnološko vrhunskih, digitaliziranih kmetijskih gospodarstev, s konkurenčno pridelavo in prirejo, ki so praviloma večja; na drugi strani pa potrebujemo različne tipe manjših gospodarstev. Zlasti slednja so izjemnega pomena za pozitivne okoljske in socialne učinke (ohranjanje kmetovanja na manj ugodnih območjih in poseljenega podeželja), ki morajo dosegati tudi primerno ekonomsko učinkovitost. Pri obojih prevladujejo družinske kmetije, ki so v ospredju družbenega zanimanja. Oba tipa gospodarstev sta nujna za dviganje prepoznavnosti pomena poklica kmeta v družbi in preprečevanje opuščanja kmetovanja.

Pomemben je tudi dvig podjetniške miselnosti v prid tržne naravnosti z bolj intenzivno vključitvijo mlajših gospodarjev, nosilcev generacijske prenove. Predvsem mladi, izobraženi ter podjetni posamezniki in posameznice, ki so poslovno povezani, lahko dajo kmetijstvu in podeželju

novo vrednost. Zato velja pozornost mladim kmetom in prevzemnikom kmetij, ob tem pa ne smemo prezreti socialne varnosti kmetov, ki prenašajo kmetije na mlajše generacije.

Kmetijstvo in agroživilstvo prihodnosti bo sledilo razvoju digitalizacije, bolj intenzivno uporabljalo različne sodobne tehnologije proizvodnje hrane ter tehnike preciznega kmetovanja za doseganje bolj stabilne proizvodnje, ciljnega vnosa proizvodnih vložkov, manjše okoljske obremenitve in večjo ekonomsko učinkovitost. Znotraj celotne verige pa so potrebne sodobne rešitve in tehnike optimiranja procesov, ponovne rabe in recikliranja ter zmanjševanja odpadne hrane. Zato bodo ukrepi v podporo naložbam osredotočeni na zmanjšanje tehnološke vrzeli (tehnološke posodobitve in digitalizacija) kot tudi vpliva podnebnih sprememb. Reševali bodo strukturne probleme in spodbujali rešitve v prid prehoda na krožno gospodarstvo ter doseganja višje dodane vrednosti celotne proizvodne verige.

Ohraniti moramo obseg in funkcije kmetijskih zemljišč ter spodbuditi vrnitev rabe zaraščenih površin v kmetijsko rabo, kjer je to smotno, in aktivno voditi politiko razvoja kakovostnega gozda z vsemi potrebnimi gozdnogojitvenimi deli. Vse bolj večplastno področje postaja ohranjanje biotske raznovrstnosti. Pomembno je izboljšati razumevanje povezav med načini in praksami kmetovanja, ki vplivajo na ohranjanje biotske raznovrstnosti in razvijati tehnologije, ki bodo ustrezno povezovala cilja doseganja optimalnih ekonomskih učinkov in ohranjanja biotske raznovrstnosti, ki je tudi pokazatelj sonaravnega načina kmetovanja. Posebna pozornost mora biti namenjena tudi zavarovanim živalskim vrstam. Družbena sprejemljivost za zagotavljanje ugodnega stanja zavarovanih velikih zveri in divjadi pomembno vpliva na ohranjanje kmetovanja, stalež rejnih živali ter bivanje kmečkega in nekmečkega prebivalstva na območjih pojavljanja velikih zveri in divjad. Zato so pred nami tudi izzivi pri iskanju družbeno sprejemljivega trajnostno naravnega gospodarjenja z velikimi zvermi in divjadjo z namenom sobivanja na podeželju.

Ob tem pa moramo posebno pozornost posvetiti tudi drugim zavarovanim in nezavarovanim živalskim in rastlinskim vrstam, ki so tudi del kmetijske kulturne krajine in lahko kmetijstvo, poleg ostalih gospodarskih dejavnosti in urbanizacije, negativno vpliva na njihovo stanje ohranjenosti.

S prenovo zemljiške politike bomo izboljšali upravljanje z zemljišči v lasti RS ter posodobili zakonodajno ureditev prometa s kmetijskimi zemljišči na način, ki bo preprečeval špekulativne nakupe in izboljšal dostop do zemljišč razvojno usmerjenim kmetom. Zemljišča v lasti RS v območjih z varstvenim statusom naj bi bila prednostno namenjena za doseganje ciljev okoljske in naravovarstvene politike. Ob prepoznavanju potreb po razvoju in prenosu znanja bomo prek zemljišč v lasti RS krepili institucije razvoja in znanja kot temelj razvoja podeželja in kmetijstva. Za ohranitev trajne rodovitnosti in obsega kmetijskih zemljišč bomo spodbujali skrb za ohranjanje dolgoročne kakovosti obdelovalnih tal glede na njihove naravne pedološke značilnosti z ustreznimi tehnološkimi ukrepi ter rabo kmetijskih zemljišč v lasti RS za pridelovanje hrane in na teh zemljiščih ne bomo spodbujali pridelovanja energetskih rastlin.

Ključno je tudi z razvojem ustreznih finančnih instrumentov izboljšati dostop do finančnih virov za deležnike v verigi preskrbe s hrano.

Izziv, ki ga moramo celoviteje nasloviti v navezavi z večanjem odpornosti sektorja, so rastoča tveganja v kmetijstvu. Glede tega si bomo prednostno prizadevali za okrepitev uporabe sodobnih digitalnih tehnologij za učinkovitejše spremljanje tveganj ter pravočasno rabo prilagoditvenih tehnologij in preventivnih dejavnosti v kmetijstvu. Posebno vlogo bosta imela izobraževanje nosilcev kmetijske pridelave o tveganjih, skupinskih pristopih in aktivnem povezovanju kmetov pri nabavi, prodaji in drugih poslovnih dejavnostih (zadružništvo z dolgoletno tradicijo v slovenskem prostoru ter organizacije ali skupine proizvajalcev) in njihovo usposabljanje. Prav tako bomo ohranili sistem kmetijskih zavarovanj za obvladovanje tržnih tveganj in ga prilagodili glede na potrebe trga ter morebiti vzpostavili sklad za učinkovitejše upravljanje z njimi.

2.3 Mehanizmi za doseganje ciljev

Za doseg cilja odporne in konkurenčne pridelave in predelave je treba nasloviti številne specifične cilje, pri čemer so v ospredju doseganje ustrezne in stabilne dohodkovne ravni kmetijskih pridelovalcev, večja odpornost kmetij in višja konkurenčnost živilskopredelovalne industrije. Ključne so delujoče in krepke verige vrednosti in oskrbe s hrano. Ob upoštevanju velike raznolikosti naših kmetijskih gospodarstev izbor mehanizmov, s katerimi naslavljammo specifične cilje, obsega ukrepe SKP, ukrepe na državni ravni ter regulatorne ukrepe. Večina mehanizmov prispeva k uresničevanju več ciljev.

Predvidena nova opredelitev kmetije in vzpostavitev pravnega okvira za njeno določitev bo pomembna sprememba, uporabljena za izvajanje vseh politik.

Že v primarni predelavi, ugotavljamo da je struktura kmetijskih gospodarstev z vidika tržnosti pridelave in prireje dualna. Na eni strani so to izrazito tržno usmerjene kmetije, kjer poslovne aktivnosti ciljno vodijo v doseganje čim višje dodane vrednosti, na drugi strani pa so samooskrbne kmetije, kjer so tržni viški le občasni. Ocenjujemo, da bi z generacijsko prenavo in vključitvijo samopreskrbnih kmetij v organizirane oblike pridelave in prireje ob upoštevanju združnih načel lahko razvili pomemben segment visoko kakovostne in raznolike hrane ter s tudi prispevali tudi k ohranjanju podeželja.

Glede na možnosti, ki jih ponuja SKP v prihodnje, bodo k ciljem prispevali predvsem osnovna dohodkovna podpora prek neposrednih plačil, sektorske intervencije, plačila za območja z naravnimi omejitvami, podpora naložbam, ki zagotavljajo dvig dohodka iz naslova pridelave, predelave, prireje in trženja ter regulatorni mehanizmi v okviru drugih javnih politik. Na drugi strani pa bodo morale biti kmetije podprte pri svojih vlaganjih v znanje za doseganje večje ekonomske učinkovitosti.

Med ukrepi SKP na prvem mestu poudarjamo neposredna plačila, ki zagotavljajo osnovno raven prihodka in imajo s tem tudi pomembno stabilizacijsko vlogo, zato bodo ostala eden ključnih mehanizmov slovenske kmetijske politike tudi v prihodnje. Okrepiti se mora vloga neposrednih plačil pri ohranjanju javnih dobrin ter ekosistemskih storitev.

Osnovna dohodkovna podpora bo nadomestila zdajšnje osnovno plačilo. Zgodovinsko vezane podpore bodo ukinjene, saj v pomembnem delu ne odražajo več zdajšnjih proizvodnih usmeritev. Za zagotavljanje osnovnega dohodka, ki ima tudi pomembno stabilizacijsko vlogo, predvidevamo takojšen ali postopen prehod na čisti regionalni model brez plačilnih pravic. To pomeni tudi bistveno poenostavitev izvajanja tega ukrepa.

Osnovna dohodkovna podpora bo nadgrajena s proizvodno vezanimi plačili, s katerimi je mogoče bolj ciljno nasloviti specifične probleme določenih sektorjev ali območij. Izvajanje zdajšnjih shem proizvodno vezanih plačil je treba kritično presoditi z vidika zastavljenih ciljev, zlasti ohranjanja kmetijske pridelave na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo in ohranjanja deficitarnih kmetijskih dejavnosti, ter ugotovitve smiselno upoštevati pri strateškem načrtovanju.

Čeprav je to pomemben mehanizem, pa samo neposredna plačila ne morejo zagotoviti dolgoročne ekonomske stabilnosti in odpornosti agroživilske verige. Primarna pridelava ne more biti stabilna in konkurenčna brez kakovostne navezave na predelavo in z njo povezane dejavnosti, enako velja tudi v obratni smeri. Zato morajo posebej zaživeti mehanizmi, ki prispevajo h krepitvi dohodka s podjetniškimi rešitvami, iskanje dodane vrednosti, tehnološke posodobitve ter krepitev ekonomskega povezovanja in sodelovanja z graditvijo verig vrednosti.

Začasni izredni ukrepi na kmetijskih trgih so mehanizem, ki se aktivira na ravni EU ob izrazitih nihanjih v pridelavi in prireji kot posledica različnih vplivov. V te mehanizme se bomo vključevali odvisno od obsega in vplivov na slovensko kmetijstvo.

Mehanizmi, uporabljeni za spodbujanje razvojno usmerjenih kmetij, bodo predvsem naložbeni, kjer bomo podpirali dobre poslovne ideje. Prenos znanja, ukrepi sodelovanja in lokalni razvojni programi so pomembni mehanizmi za aktivacijo potenciala na tem področju tudi za manjše kmetije. Za to skupino kmetij je zelo pomemben razvoj dejavnosti, ki dopolnjujejo kmetijsko pridelavo, zato bo posebna pozornost namenjena pospeševanju podjetništva v kmetijstvu (in na podeželju nasploh). Izboljšanje podporne strukture na tem področju bo pomemben mehanizem prihodnje politike. Prednostno bodo podprte okoljsko sprejemljive naložbe, ki bodo prinašale boljši ekonomski položaj več deležnikom v agroživilski verigi. Skupinske naložbe bodo imele prednost pri investicijah, kjer je povezovanje smiselno in logično, kot na primer skupni objekti za rejo, dodelavo, predelavo, pripravo za trg, oprema v skupni rabi več kmetij, specialno opremo in mehanizacijo za blaženje in prilagajanje na podnebne spremembe in podobno. Pri individualnih naložbah bodo prednostno obravnavane naložbe, kjer je proizvodnja dolgoročno pogodbeno povezana ali pa je del proizvodnje z visoko dodano vrednostjo.

V večji meri bo treba izkoristiti ukrepe kmetijske politike na način, da tistim kmetijskim gospodarstvom, ki so poslovno perspektivna, omogočijo pridobitev večjega deleža dohodka iz tržne dejavnosti in zmanjšanje odvisnosti od neposrednih podpor. Z nadgradnjo pogojev upravičenosti, izrazitejše degresivnosti in uvedbo kapice bi lahko več sredstev preusmerili k tistim, ki jih bolj potrebujejo. Ob tem je treba paziti na ustrezno ravnovesje med socialno in razvojno razsežnostjo ukrepov.

Z vidika ohranjanja pridelave na celotnem območju Slovenije imajo velik pomen plačila za območja z naravnimi in drugimi omejitvami, saj ta območja obsegajo 76% kmetijskih površin. Plačila je treba ohraniti v primernem obsegu in preiti na plačila na osnovi objektivnih meril. V teh ter tudi drugih pridelovalnih območjih bodo spodbujane trajnostne oblike kmetovanja.

Posebno mesto v novi strategiji ima razvoj ekološkega kmetijstva, ki naj preraste v pomembno obliko gospodarjenja z izdelki z najvišjo dodano vrednostjo. Širjenje ekološkega kmetovanja bomo še posebej spodbujali na zavarovanih območjih. Ob tem pričakujemo, da se bodo pridelovalci ekološke hrane bolj prilagodljivo odzivali na povpraševanje kupcev po ekološko pridelani hrani, tudi s povezovanjem in sodelovanjem ter večanjem deleža kmetijskih zemljišč vključenih v ekološko pridelavo.

Ker je krepitev celovitih agroživilskih verig velik izziv, z mehanizmi podpore organizacijam in skupinam proizvajalcev ter izvajanjem sektorskih politik poudarjamo potrebo po sodelovanju. Podpora organizacijam proizvajalcev v sektorjih, kjer je poslovno povezovanje najbolj šibko, bo pomemben mehanizem, ki v možni kombinaciji s sektorskimi politikami lahko prispeva k razvojnemu premiku, seveda ob pogoju, da bodo to kot model sprejeli proizvajalci.

Ključna ovira je še vedno nepripravljenost pridelovalcev za povezovanje, zato bodo morali zadružni sistem, ključni pridelovalci v posamezni panogi in svetovalna služba pospeševati te procese v vseh panogah ter prepričati deležnike v nujnost teh korakov. Z nadgradnjo ukrepa sodelovanje, s katerim se spodbuja razvoj novih in izboljšanih proizvodov, praks, procesov ali tehnologij ter prenos znanja v prakso, bomo poskušali obvladovati navedene izzive. S tem bo okrepljen tudi pogajalski položaj v agroživilski verigi, ki bo v kombinaciji s promocijo in krepitvijo shem kakovosti pri potrošnikih krepil zavedanje, da z nakupom slovenske hrane lahko pomembno prispevajo k dolgoročni stabilnosti pridelave hrane in ohranjanju delovnih mest. Promocija kmetijskih pridelkov in prehranskih proizvodov je pomemben mehanizem za doseganje cilja ekonomske stabilnosti sektorja. Nadaljevalo se bo s financiranjem ukrepov, ki izhajajo iz zakona o promociji ter izvajanjem strategije in operativnih programov na tem področju. Spodbujanje vstopa v shemo izbrana kakovost in podpora delovanju sistema ostajata pomembna naloga tudi v prihodnje.

Podpora živilskopredelovalni industriji za proizvodnjo novih živilskih proizvodov, ki upoštevajo usmeritve in pričakovanja potrošnikov s sofinanciranjem naložb, raziskav, razvoja, promocije in podporo shemam kakovosti so mehanizmi, ki bodo prispevali k dodani vrednosti v agroživilski verigi. Pri tem je najpomembnejše, da bodo temeljili na surovini slovenskega izvora in da bo vzpostavljeno dolgoročno pogodbeno sodelovanje.

Glede na negativen učinek podnebnih sprememb na stabilnost dobave hrane v verigi preskrbe s hrano bo treba posebno pozornost nameniti zmanjševanju proizvodnih tveganj z vlaganjem v nove tehnologije za zmanjševanje občutljivosti na učinke podnebnih sprememb. Prilagajanje izbora vrst in sort kmetijskih rastlin, upoštevanje sodobnih smernic kolobarja in uvedba sodobnih tehnoloških rešitev za prilagajanje podnebno spremenjenim razmeram bodo postale stalnica globalnega in slovenskega kmetijstva. To bo spremenilo dozdajšnje prakse številnih kmetij in vplivalo tudi na razmere na trgu. Zelo pomembna je preskrba z lastnim semenom in razmnoževalnim materialom, kar vključuje tudi razvoj žlahtnjenja, selekcijo in ohranjanje genskih virov.

Nacionalni ukrepi za stabilnost dohodka so vezani na upravljanje s tveganji, to je sofinanciranje zavarovanja kmetijske pridelave in priraje, ter morebitno prihodnje oblikovanje namenske sheme obvladovanj tveganj, ki bo sofinancirana iz evropskega sklada. Pomembni bodo tudi začasni izredni ukrepi v shemi de minimis za panoge, ki bodo v posameznem obdobju v težkem ekonomskem položaju.

Živilskopredelovalna industrija je ključni člen agroživilske verige. Regulatorni ukrepi bodo v podporo krepitvi celotne verige, prav tako tudi nekatere druge politike. Podporni mehanizmi bodo usmerjeni v pospeševanje pogodbenega sodelovanja s poslovno povezanimi pridelovalci, izogibanje nepoštenim praksam v verigi preskrbe s hrano in v internacionalizacijo poslovanja za doseganje visoke dodane in hranilne vrednosti, ki se bo prenašala po verigi navzdol. Nadaljnje zagotavljanje visokih standardov varne hrane je v interesu tako deležnikov v agroživilski verigi kot tudi potrošnikov. K doseganju ciljev na tem področju bosta pretežno prispevala zakonodaja in delo nadzornih organov na tem področju.

H krepitvi verige preskrbe s hrano bo prispevala tudi usmerjenost v preprečevanje nedovoljenih praks in nepoštenih ravnanj. Institut varuha odnosov v verigi preskrbe s hrano ima preventivni učinek, ob tem velja tudi vzpodbujati ukrepe in sporazume med deležniki z namenom krepitve pozitivnih praks in ravnanj. Za odpravo vzpostavljenih in prepoznanih nedovoljenih ravnanj se bo krepilo sodelovanje z Javno agencijo RS za varstvo konkurence in drugimi resorji, zlasti z ministrstvom, pristojnim za trgovino.

Za doseganje primerne stopnje samooskrbe države s hrano je ohranjanje primerne obsega kmetijskih zemljišč in njihovega pridelovalnega potenciala, zlasti njivskih površin, ključni mehanizem za dolgoročno stabilnost pridelave hrane. Varovanje najboljših kmetijskih zemljišč pred pozidavo ali drugo obliko trajne izgube mora postati ključno vodilo pri posegih v prostor, kar bo eden glavnih ciljev kmetijske zemljiške politike. Pomembne so tudi naložbe v infrastrukturo za kmetijstvo, predvsem zemljiške operacije za izboljšanje proizvodnega potenciala. Poleg zemljiške ima zato pomembno vlogo pri tem prostorska politika države, ki daje usmeritve za udejanjanje učinkovite in varčne rabe virov, kmetijskih zemljišč in prostora.

Ustrezna politika na področju zmanjšanja količine nastale odpadne hrane. Prizadevali si bomo za sistemske ukrepe, ki bodo zagotovili ustrezno zmanjšanje količine odpadne hrane v primarni pridelavi in proizvodnji le te.

Ob tem je eno osrednjih vprašanj prihodnjega razvoja kmetijstva, kako spodbuditi mlade generacije za nadaljevanje tradicije kmetovanja na družinskih kmetijah? Poleg ukrepov kmetijske politike, ki spodbujajo generacijsko prenovo, je pomembno tudi izvajanje že sprejetega Akcijskega načrta dela z mladimi kmeti. Posebno pozornost pri tem vprašanju pa bo treba nameniti generaciji, ki

predaja kmetije svojim naslednikom, z ustrezno pravno ureditvijo dedovanja, zemljiško, socialno in drugo politiko, ki naj zagotavljajo mehak in učinkovit generacijski prenos upravljanja.

3 Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin

3.1 Potrebe po ukrepanju

Ustrezen življenjski prostor, ohranjeni naravni viri (tla, voda, zrak, genski viri, biotska raznovrstnost) in varna hrana spadajo med temeljne človekove in družbene potrebe ter jih dojemamo kot javne dobrine, posredno ali neposredno povezane s kmetijsko pridelavo. S kmetijstvom in gozdarstvom tako povezujemo širok nabor javnih dobrin, ki so v družbi prepoznane in cenjene. Mnoge od njih povezujemo s stanjem okolja, kot je kmetijska kulturna krajina ter razpoložljivost in kakovost naravnih virov. Ob tem poudarjamo, da sta ohranjena narava in okolje pogoj za dobro stanje naravnih virov. Na drugi strani lahko govorimo tudi o tistih dobrinah, ki izraziteje naslavljajo družbeni vidik, skupaj s prehransko varnostjo, zmanjševanjem odpadne hrane, vitalnim podeželjem ter zdravjem in dobrobitjo živali.

Podeželje je stičišče mnogoterih gospodarskih aktivnosti, ki morajo vsaka zase in vse skupaj delovati v smeri zagotavljanja odgovornega ravnanja z naravnimi viri ter javnimi dobrinami.

Pridelava in predelava hrane, podobno kot druge gospodarske aktivnosti, ni nevtralna do okolja in narave. Nekateri vplivi na stanje okolja so pozitivni drugi negativni:

- delež izpusta toplogrednih plinov zaradi kmetijstva znaša v letu 2017 15,3% celotnih izpustov;
- od leta 2000 se je, ob siceršnjih letnih nihanjih, površina kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji nekoliko zniževala;
- ekološke prakse kmetovanja so v Sloveniji v zadnjem desetletju narasle na 47.848 ha kmetijskih zemljišč v uporabi, a večinoma za travinje;
- območje Natura 2000 v Sloveniji obsega 38% ozemlja Slovenije (za ohranjanje pomembnih vrst ptic) oziroma 33% (za ohranjanje pomembnih habitatov) ozemlja, kar je več kot dvakrat toliko, kot je povprečje EU (18%);
- trend upadanja indeksa ptic kmetijske krajine se je ustavil in od leta 2015 rahlo narašča;
- v zadnjih letih je opazno zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje, k temu pripomore tudi gospodarnejša raba pesticidov in mineralnih gnojil.

Glede na stanje okolja in narave je jasno, da si kmetijstvo mora prizadevati, da uporablja tehnologije in načine proizvodnje, ki čim manj negativno vplivajo na naravne vire, ob sočasnem ohranjanju pestrosti živalskih in rastlinskih vrst. Pozornost je treba nameniti tudi skrbi za čebele in divje opraševalce. Okolju prijazne prakse pogosto niso ekonomsko donosne, zato je treba družbo nenehno ozaveščati in zagotoviti spodbude za njihovo izvajanje.

Globalno segrevanje in podnebne spremembe vplivajo na vse gospodarske dejavnosti, tudi na pridelave in predelave hrane, gozdarstva ter na razvoj podeželja v prihodnosti. Dolgoročno uspešne aktivnosti na področju varovanja naravnih virov, vode, tal in zraka presegajo samo kmetijstvo in podeželje ter morajo upoštevati dolgoročen razvoj vseh gospodarskih in drugih aktivnosti.

3.2 Specifični cilji

Prek navedenega niza potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami za kmetijstvo smo prepoznali specifične cilje:

- B.1 Zmanjšanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak,

B.2 Blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanje,

B.3 Varovanje biotske raznovrstnosti,

B.4 Ohranjanje kmetijske kulturne krajine,

B.5 Zagotavljanje višjih standardov dobrobiti živali.

Sloveniji daje podeželje s svojimi vasmimi, trgi ter kmetijskimi in gozdnimi površinami značilno podobo. Slovenski kmet ima vlogo pridelovalca hrane, skrbnika raznolike krajine in pomembnega soupravljalca naravnih virov. Slovensko kmetijstvo poleg strateške funkcije pridelave hrane odlikuje velik prostorski in okoljski pomen. V pomembnem delu moramo ohraniti vzdržno ravnanje z naravnimi viri, potrebni pa so tudi pomembni premiki v odnosu in učinkih na okolje in naravo.

V prihodnje bo zmanjševanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak vtakano v vse dejavnosti, povezane s pridelavo in predelavo hrane. Ozaveščeni potrošniki izbirajo življenjski slog, ki stremi k ohranjanju naravnih virov zase in zanamce, enako pričakujejo od preostalih deležnikov. K ohranjanju naravnih virov sodi tudi ohranjanje kmetijske pridelave z omejevanjem uporabe gensko spremenjenih organizmov. Zato bomo tudi v prihodnje izvajali omejevanje ali prepoved gojenja gensko spremenjenih rastlin. Kmetijska in gozdna gospodarstva ter živilska industrija si morajo prizadevati za:

- gospodarno in trajnostno rabo virov ter načela krožnega gospodarstva,
- večanje učinkovitosti rabe vode in energije,
- rabo in ohranjanje slovenskih genskih virov,
- rabo obnovljivih virov energije,
- rabo stranskih proizvodov, odpadkov, ostankov organskega izvora in drugih neživilskih surovin za namene biogospodarstva,
- zmanjševanje emisij,
- zmanjševanje količine odpadne hrane,
- spodbujanje ponorov ogljika v kmetijstvu, gozdarstvu in lesnopredelovalnem sektorju,
- zmanjševanju negativnih vplivov na biotsko raznovrstnost,
- rabo trajnostnih materialov v procesu oblikovanja izdelkov in spremljanju življenjskega cikla izdelkov.

V prihodnje bosta pitna voda in kakovostna tla dobrini, ki ju ne bo v izobilju. Na območjih, pomembnih za pitno vodo in območjih, kjer okoljski cilji za vode niso doseženi, bomo spodbujali le tiste tehnologije, načine pridelave in investicije, ki ne pomenijo dodatnega tveganja za njeno kakovost, ter investicije za preusmeritve in prilagoditve kmetovanja na teh območjih. Izjemno pomemben naravni vir so tudi tla – na eni strani moramo skrbeti za zadostne njivske površine za zagotavljanje prehranske varnosti, na drugi strani pa posvečati posebno pozornost ustrezni in dolgoročni kakovosti tal.

Podnebne spremembe vse bolj spreminjajo razmere za pridelavo hrane in rejo živali. Odgovor na podnebne spremembe je dvotiren – prizadeva si namreč za blaženje (zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov) in prilagajanje (proizvodno-tehnološke in ekonomske prilagoditve spremenjenim razmeram). Za preprečitev krepitev nadaljnjih posledic podnebnih sprememb bo potrebno zmanjšati občutljivost kmetijstva nanje in omejiti izpuste toplogrednih plinov. Ob tem je treba poudariti omejeno sposobnost kmetijskega sektorja za blaženje podnebnih sprememb, če želimo povečati obseg proizvodnje hrane.

Zdaj in tudi v prihodnje, pri razvoju kmetijskih pridelovalnih sistemov, ima velik pomen ohranjanje biotske raznovrstnosti. V določenih območjih bo treba ohranjati stanje, v drugih naravno visoko vrednih območjih pa bo treba s spodbudami in regulatornimi mehanizmi prilagoditi kmetijsko dejavnost potrebam ohranjanja narave. Večjo skrb bo treba nameniti ohranjanju in trajnostni rabi genskih virov v kmetijstvu ter prehrani v povezavi s prehransko varnostjo in ohranjanjem biotske raznovrstnosti v kmetijstvu.

Ohranjena narava in njeni habitati so tudi priložnost za razvoj podeželja in pridelavo hrane z dodano vrednostjo. Ta se dodatno plemeniti ob slovenskih posebnostih, izhajajočih iz prehranskih navad prebivalcev, posebnostih iz shem kakovosti in upoštevanju višjih standardov dobrobiti živali vzdolž verige oskrbe s hrano.

Na ključnih območjih za ohranjanje narave moramo vzpostaviti lokalnim razmeram prilagojene modele, ki so trajnostni z okoljskega in socialnega vidika razvoja, hkrati pa še vedno nudijo ekonomsko priložnost in prispevajo k ohranjanju kmetijske kulturne krajine. Brez zavedanja o pomenu javnih dobrin in vključitve podjetniških rešitev ni mogoče izboljšati aktivnosti in dosežkov na področju okoljsko trajnostnih kmetijskih praks.

Posebna skrb mora biti namenjena sobivanju kmetijstva in gozdarstva. Treba bo razviti in okrepiti prakse, ki bodo omogočale družbeno in okoljsko ustrezno sobivanje razvitih gozdnih ekosistemov ob kmetijskih zemljiščih, ohraniti poseljenost in kmetovanje z ustreznimi ukrepi za zagotavljanje sprejemljive populacije velikih zveri in divjadi. Hkrati pa moramo razviti načine rabe gozdnih sortimentov za potrebe lesne industrije in izkoristiti energetski potencial zlasti manj kakovostnega lesa in lesnih odpadkov, kjer je to smiselno in ekonomsko upravičeno.

Zaradi družbenih pričakovanj in okoljskih izzivov pričakujemo bolj dinamičen razvoj ekološkega kmetovanja. Delež površin vključenih v ekološko kmetovanje prepočasi narašča, še posebej delež njiv in trajnih nasadov. Posebno pozornost bo treba nameniti tudi žlahtnjenju in semenarstvu ter zagotavljanju zadostnih količin ekološkega semena. Potrošnik prepoznava prednosti ekološko pridelane hrane, a v primanjkljaju slovenske ponudbe posega po ekoloških proizvodih iz uvoza. Bolj bomo spodbujali aktivnosti za krepitev sodelovanja med ponudniki, njihovega povezovanja, delo javne svetovalne službe, prenos podjetniških znanj, promocijo in krepitev potrošnikovega zavedanja o ekološki hrani. Posebna pozornost bo namenjena spodbujanju večjega obsega pridelave in predelave slovenske ekološke hrane, pa tudi preusmerjanju kmetijskih gospodarstev v ekološko pridelavo. Povezovanje slovenskih ekoloških pridelovalcev in predelovalcev hrane naj bo tudi vodilo za utiranje večjih količin ekoloških proizvodov na trgovske police, prav tako je treba kreativno razvijati in posodabljati preostale tržne poti podjetniško usmerjenih ekoloških kmetij.

Razvoj trajnostnega krožnega biogospodarstva pomeni veliko priložnost za razvoj podeželja ob ključni vlogi sektorjev, ki prepoznajo in zagotavljajo biomaso kot pomembno vhodno surovino. Te zasnove vodijo k okoljsko in ekonomsko bolj učinkovitemu krogotoku snovi v slovenskem podeželskem prostoru. Ob tem moramo nameniti pozornost tudi zmanjševanju odpadne hrane v celotni verigi preskrbe s hrano.

Doseganje ciljev na področju naravnih virov zahteva poenotene, strukturirane in prostorsko temelječe podatkovne osnove pristojnih ministrstev in organov v sestavi, kar je zdaj prepoznano kot primanjkljaj.

3.3 Mehanizmi za doseganje ciljev

Ukrepi SKP so izjemno pomemben mehanizem za doseganje okoljskih in naravovarstvenih ciljev. Oblikovani so na več ravneh v obliki »zelene arhitekture«.

Osnovno raven predstavlja pogojenost, ki za prejemanje podpor od upravičenca zahteva izpolnjevanje osnovnih standardov za podnebje in okolje, javno zdravje ter zdravje živali in rastlin in dobrobit živali. Na ravni EU so v primerjavi s tretjimi državami ti standardi zahtevnejši in so zato pomemben vidik doseganja specifičnih ciljev, zastavljenih s tem dokumentom, in upoštevanja prilagoditev na značilnosti slovenskega kmetijstva. Zaradi usmeritve EU k okrepljeni ciljni naravnosti bo tudi izpolnjevanje pogojenosti lahko postalo večje administrativno breme kot je zdaj.

Shema za podnebje in okolje v okviru neposrednih plačil, bo uvedena na način, da se lahko vanje vključi več upravičencev in zajame širša območja ukrepanja. Posebna pozornost bo namenjena povečanju biotske raznovrstnosti na travinju in v kmetijski proizvodnji (vrste, sorte, pasme), načinom pridelave za večje varovanje vodnih virov, izboljšanje vsebnosti organske snovi v tleh in namenjena bo tudi tehnologijam pridelave v trajnih nasadih, ki še dodatno zmanjšujejo negativne vplive na okolje.

Kmetijsko-okoljsko-podnebnne ukrepe (intervencije) v okviru razvoja podeželja bomo izrazito ciljno in rezultatsko naravnali ter se osredotočili predvsem na vsebinska področja in posamezna območja, ki dosegajo strokovne zahteve po ukrepanju zaradi vzdrževanja ali izboljševanja stanja okolja. Med drugim bodo osredotočeni na ožja naravovarstvena (posebni habitati), vodovarstvena območja in območja, kjer okoljski cilji za vode niso doseženi. Pomemben vidik je vključevanje deležnikov v pripravo shem ter spodbujanje kolektivnih ukrepov.

Pri naravovarstvenih ukrepih bomo izvajali rezultatske in kombinirane sheme, ki bodo zajele več kmetijskih gospodarstev in zaokrožale območja na način, da bodo prilagojene lokalnim krajinskim značilnostim in bo predstavljala zadostno spodbudo za vstop kmetov v ukrepe.

Na vodovarstvenih območjih in območjih, kjer okoljski cilji za vode niso doseženi, bo program plačil usmerjen tja, kjer se kakovost vodnega vira ne izboljšuje dovolj hitro. Na vodovarstvenih območjih bomo ukrepe podpore tehnologijam varovanja vodnih virov kombinirali tudi z odkupi zemljišč s strani države in oddajanjem v zakup pod posebnimi pogoji, usmerjanjem v trajnostno pridelavo in investicijami za preusmeritev kmetij.

Skrb za zdravje je visoko na prednostni listi sodobnega potrošnika, ki išče in posega po raznolikih prehranskih proizvodih, pogosto iz ekološkega kmetovanja. Na področju ekološkega kmetovanja si prizadevamo za večanje tržnega obsega pridelave in predelave, za kar bo treba ob ohranitvi neposrednih podpor izdatneje podpreti prilagoditev in posodobitev kmetij ter prenos znanja. Kmet bo tako lažje izkoristil obstoječ (rastoč) tržni potencial in naravne danosti bolj učinkovito vgradil v ceno svojih izdelkov, še posebej če bo izkoristil prednosti povezovanja in sodelovanja ter vzpostavljaj verige preskrbe z ekološko hrano.

Ciljni ukrepi bodo usmerjeni tudi v ohranjanje biotske raznovrstnosti travinja tako na območjih, kjer bodo potrebni specifični ukrepi kot tudi na območjih, kjer niso potrebna velika vlaganja za vzpostavitev habitatov, temveč je treba skrbeti za njihovo vzdrževanje. Ciljno usmerjeni programi odpravljanja zaraščanja z aktivnim sodelovanjem Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije bodo pri tem usmerjeni v vzpostavitev značilnih habitatov in njihovo ohranjanje z ustreznim načinom kmetovanja.

Pozornost bo namenjena načrtnemu upravljanju z zavarovanimi vrstami velikih zveri in divjadi na način, da se bo ohranjalo ravnotežje v prostoru, skladno s sprejetimi strategijami za velike zveri in načrti gospodarjenja z divjadjo. Prizadevali si bomo za ponovno preučitev območja stalne prisotnosti in vzdržne populacije na tem območju in upravljanje na območju izven stalne prisotnosti.

Poseben izziv je prilagajanje pridelave in prireje na podnebne spremembe. V shemah za okolje in podnebje bodo podprti tehnološki ukrepi, ki zmanjšujejo emisije toplogrednih plinov tako pri rastlinski pridelavi kot živinoreji oziroma povečujejo ponore ogljika. Spodbujali bomo tehnologijo krmljenja v

živinoreji, ki zmanjšuje razmerja med vloženo energijo in izpusti. Podprte bodo tehnologije za dvig vsebnosti organske snovi v tleh, izboljšanje rodovitnosti tal, optimizacijo gnojenja in tehnik obdelave tal za zadrževanja vode v tleh ob sušnih obdobjih in za preprečevanje erozije. Za uvedbo teh mehanizmov v prakso je ključen prenos znanja tako na kmetijska kot na nekmetijska področja. Še naprej bomo izvajali tudi ukrepe aktivne zaščite pridelave in prireje prek naložb, ki zmanjšujejo tveganja, kot so spodbujanje pridelave v zaprtih prostorih, namakanje, oroševanje, mreže v trajnih nasadih, pa tudi druge nove tehnološke rešitve.

Kmetijska kulturna krajina bo imela v prihodnjem razvoju kmetijstva pomembno mesto, saj velik del države obsegajo strma hribovska, kraška in gorska območja, kjer je nerealno pričakovati visoko konkurenčno pridelavo in prirejo. Kombinirati je treba dohodkovne vire na gospodarstvih in predvsem razvijati proizvode z dodano vrednostjo. K takemu razvoju lahko tudi prispevajo plačila za območja z omejenimi dejavniki, ki pozitivno vplivajo na ohranjenost obdelanosti tega občutljivega prostora in s tem na ohranjanje proizvodnih virov. Ohranjanje interesa za kmetovanje prihodnjih generacij je na teh izjemno občutljivih območjih poseben izziv, ki ga morajo poleg omenjenih plačil urejati tudi ukrepi razvojne politike in mehanizmi za širše ohranjanje poseljenosti podeželja. Kmetijska kulturna krajina je namreč horizontalna vsebina, ki zahteva usklajeno delovanje javnih politik.

Z ustreznimi mehanizmi je treba spodbujati ohranitev vinogradniške pridelave v značilnih vinorodnih okoljih, kjer je prihodnost vinogradništva ogrožena zaradi razdrobljene posestne strukture in nizke stopnje profesionalizacije dejavnosti, hkrati pa sta vinogradništvo in vinarstvo zanimiva ponudba v gastronomskem turizmu.

Dobrobit živali je področje rastočega zanimanja javnosti. Prihodnji razvoj živinoreje mora temeljiti na izboljšani dobrobiti in na zagotavljanju visokih standardov zdravstvenega varstva živali. Mehanizmi urejanja dobrobiti živali bodo v neposrednih podporah za živalim prilagojene načine reje, ob tem pa bodo tudi podpore naložbam v živinoreji izrazito usmerjene v izboljšanje razmer za rejo živali.

Na področju javnih dobrin kmetijstva je potrebno stalno ozaveščanje, usposabljanje in izobraževanje deležnikov (kmetijskih gospodarstev in drugih oblik upravljanja), ki zagotavljajo varovanje naravnih virov in ekosistemske storitve. Vrednote, znanje in kreativnost so ključni dejavniki za doseganje boljših rezultatov na področju varstva okolja, narave in zagotavljanja drugih javnih dobrin, povezanih s kmetijstvom.

4 Dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju

4.1 Potrebe po ukrepanju

Kakovost življenja je neločljivo povezana s splošnim ekonomskim in demografskim položajem podeželja. Na nekaterih podeželskih območjih v Sloveniji že lahko opazimo praznjenje prostora in upadanje števila prebivalcev. Splošno velja, da je za podeželje značilen višji delež starejšega prebivalstva (nad 65 let) in manjši delež otrok (do 15 let). Upadanje števila prebivalcev povzroča ukinjanje javnih in zasebnih storitev, ki hkrati pomeni tudi opuščanje kmetijske pridelave. Gre za široko tematiko, ki presega okvire kmetijstva. Erjavec s sod. (2018) prepoznava, da je področje s podatkovnega in analitičnega vidika nezadostno opredeljeno, kar je dodatni izziv, kako iz potreb po ukrepanju oblikovati cilje.

Ključno vprašanje kakovosti življenja na podeželju je ekonomski položaj prebivalstva. Kmetijstvo daje v povprečju nižji dohodek od povprečnega dohodka v Sloveniji. Problem je še toliko bolj izrazit za majhne kmetije z manjšimi viri in ostarelo ter manj izobraženo delovno silo. Razen v bližini nekaterih mest je razpoložljivost dela tudi za nekmečko prebivalstvo v mnogih predelih Slovenije precej šibka. Ob vsem navedenem se je treba soočiti z revščino na podeželju. Samooskrbna

proizvodnja socialno ogroženih kmetijskih gospodinjstev deloma blaži njihovo eksistenčno stisko, je pa ne rešuje celovito.

Podeželje ima specifičen in pogosto še neizkoriščen potencial v turizmu in drugih gospodarskih aktivnostih. Kakovost življenja je močno odvisna tudi od javne in zasebne infrastrukture, ki sega od cestnih povezav, vodovodne oskrbe, zdravstvene in šolske mreže do internetnih povezav. Pri oblikovanju javnih politik moramo stremeti k spodbujanju zaposlovanja na podeželju, večji socialni vključenosti prebivalcev, lokalnemu razvoju podeželskih območij, ohranjanju vaških jeder in kulturnih običajev, tradicije in navad. Turistična dejavnost v povezavi z gastronomskimi doživetji ob trajnostnem gospodarjenju odpira nova delovna mesta na podeželju ter dolgoročno vpliva na generacijsko prenavo, ustrezno poselitev in podjetniške priložnosti slovenskih podeželskih območij, kjer se kmetijska kulturna krajina prepleta z gozdovi z dobro ohranjenimi ekosistemi.

Ob kmetijski politiki imajo posebno pomembno vlogo za uresničevanje zgoraj naštetih ciljev še regionalna, socialna, davčna, gospodarska politika in politika turizma, javnega zdravja ter infrastrukturna, šolska in kulturna politika. V Sloveniji pogrešamo celovit pristop pri obravnavi značilnosti podeželja, ki ga je treba na novo opredeliti ter mu dati nov zagon in perspektivo.

4.2 Specifični cilji

Prek navedenega niza potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva opredeljujemo naslednje specifične cilje:

C.1 Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah,

C.2 Krepitev lokalnih pobud in medpanožnega sodelovanja ter krepitev navezave turizma na kakovostno hrano iz lokalnega okolja,

C.3 Razvoj biogospodarstva,

C.4 Socialna vključenost, ženske na podeželju in skrb za ranljive skupine,

C.5 Zmanjševanje vrzeli v dostopnosti in kakovosti storitev v urbanem in ruralnem okolju.

Slovenija ima veliko območij, kjer so možnosti za kmetijsko pridelavo omejene ali okoljsko še posebej občutljive (gorska in druga območja z omejenimi dejavniki, območja varovanja narave, vodovarstvena območja). Smiselno je spodbujati obdelavo in pridelavo tudi na teh območjih, ki pa so izjemnega pomena tudi za izvajanje drugih gospodarskih aktivnosti in ohranjanje poseljenosti podeželja. Prakse kmetovanja in obdelovanja tal so na teh območjih praviloma bolj zahtevne in povezane z višjimi stroški, zato je treba vse, ki na teh območjih ostajajo in jih obdelujejo, spodbujati s posebnimi ukrepi. Pomembno vlogo pri ohranjanju kmetovanja imajo tudi zadružni sistem, javna služba kmetijskega svetovanja in druge javne službe s področja kmetijstva.

Poleg kmetijskih dejavnosti je na teh območjih treba razvijati tudi dopolnilne in nekmetijske dejavnosti, ki jih izvajamo pod okriljem drugih gospodarskih sektorjev. Razmah teh dejavnosti omogoča učinkovitejšo rabo potenciala teh kmetij, lahko prispeva k vzpostavljanju zelenih delovnih mest in krepi lokalno preskrbo s hrano, hkrati pa spodbuja lokalno povezovanje s turistično ponudbo in drugimi storitvami na podeželju. Ohranjena in raznolika krajina v kombinaciji z gastronomskim turizmom je mestoma še neprepoznana podjetniška priložnost, ki jo je treba spodbujati. Tako bi lahko dosegli izboljšanje socialnega položaja članov kmečkih družin, nastanek novih poslovnih priložnosti in dvig ugleda podeželja.

Dopolnilne dejavnosti pomembno pripomorejo k dvigu in stabilnosti dohodka kmetijskih gospodarstev. Pogosto pa tudi spodbujajo inovativni razmislek in povečano zavzetost celotne kmečke družine ter odstirajo razvojne možnosti poklica kmeta mlajši generaciji na kmetiji. Celovito vodene dopolnilne dejavnosti na kmetijah zaokrožujejo območja tudi z vidika povečane ponudbe

butičnih proizvodov in doživetij v naravi za urbano prebivalstvo. Pri tem se izkaže velik pomen lokalnega razvoja in medpanožnega sodelovanja.

Prepoznana je priložnost prehoda v biogospodarstvo kot nove paradigme organiziranosti poslovnih procesov. Stranski proizvodi in ostanki tako postanejo surovine v obstoječih optimiziranih ali novih procesih. Takšna organiziranost poslovnih procesov prinaša številne gospodarske, družbene in okoljske koristi. Neposrednih koristi (dohodek, zaposlitve) so deležni tudi ponudniki kmetijskih proizvodov in gozdno-lesnih sortimentov. K temu prispeva povečanje povpraševanja po primarnih proizvodih, pa tudi rast tržne vrednosti ostankov, ki se uveljavljajo kot cenovno ugodna in tehnološko zanimiva surovinska osnova. Koristi so razvidne tudi v predelovalnih dejavnostih, kjer prehod na bio-osnovane tehnologije pomeni potencial za dodajanje vrednosti proizvodom in boljši izkoristek vstopnih surovin. Biogospodarske verige vrednosti se zaradi nizkih stroškov prevoza vstopnih surovin običajno dogajajo na lokalni ravni, najpogosteje na podeželju. Zato širitev biogospodarstva prinaša možnosti za doseganje ekonomskega zblizevanja med mestom in podeželjem. Biogospodarstvo nadalje prispeva h krožnemu gospodarstvu, ker spodbuja trajnostno in učinkovito izkoriščanje obnovljivih virov v snovno in energetske zaprtih zankah brez odpadkov.

Z namenom ohranjanja poseljenosti slovenskih pokrajin je treba na podeželju ustvariti razmere za bivanje, ki so glede infrastrukture in dostopnosti do storitev podobno kakovostne kot v urbanih območjih. Pomembni so ciljna vlaganja v infrastrukturo (ceste, prometne povezave, internet), ohranjanje splošnih storitev (pošta, trgovina, banka, zdravstvo), ki pa so povezana z ustvarjanjem delovnih mest na podeželju. Izjemno pomemben člen pri ohranjanju splošnih storitev in delovnih mest na podeželju so zadruga.

Ključni so spodbujanje zaposlovanja na podeželju, večja socialna vključenost prebivalcev, lokalni razvoj podeželskih območij, ohranjanje vaških jeder in kulturnih običajev, tradicije in navad. Pri tem poudarjamo potrebo po usklajenem delovanju številnih resornih politik. Razvoj s kmetijstvom povezanih dejavnosti na podeželju pomeni še mnogokrat neizkoriščene možnosti od razvoja turističnih kmetij in dopolnilnih ter obrtniških dejavnosti, kulinarike, pilotnih projektov do razvoja zasnove pametnih vasi, trajnostnih oblik turizma in doživetja podeželja, spodbujanja medgeneracijskega sodelovanja in različnih socialnih storitev.

V lokalnem okolju je še posebej pomembna krepitev lokalnega razvoja. Lokalne skupnosti razvijajo projekte, ki izhajajo iz posebnih potreb teh okolij. Smiselno je podpirati njihovo povezovanje, iskati sinergije v strateškem načrtovanju različnih resornih politik in okrepiti ter povezati financiranja iz vseh evropskih skladov.

Revščina in ranljive skupine na podeželju so širša tematika, ki presega domet in ukrepe zgolj kmetijske politike. Pogosta socialna prezrtost kmečkega prebivalstva, zlasti žensk, in kakršnakoli oblika nasilja nad ranljivimi skupinami na podeželju je nesprejemljiv pojav, ki ga moramo celostno obravnavati na vseh ravneh. Zato si bomo prizadevali za ustrezno naslovitev tega problema v sklopu ukrepov socialne države, poskušali pa jim bomo najti mesto tudi pri teritorialnem tipu podpor politike razvoja podeželja.

4.3 Mehanizmi za doseganje ciljev

Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah je že daljše obdobje ena od pomembnih prioritete razvoja podeželja. Vendar z dozdajšnjimi ukrepi še vedno nismo izkoristili vseh možnosti, ki jih ponuja podeželje. Upoštevati moramo dejstvo, da so dopolnilne dejavnosti na kmetijah zelo raznolike po vrstah in obsegih. Imajo tudi različno velik pomen za posamezno kmetijo. Povečanje števila in obsega dopolnilnih dejavnosti je možno doseči predvsem z oblikovanjem posebnega pristopa k posameznim skupinam nosilcev, z upoštevanjem pomena, ki ga ima ta dejavnost zanje (začetniki,

dejavnost majhnega obsega, resna podjetniška dejavnost). Zato je treba stremeti k oblikovanju posebne politike za dopolnilne dejavnosti na način administrativne razbremenitve opravljanja dejavnosti in vzpostavljeno ugodno poslovno okolje z administrativnega in tudi drugih vidikov. Nosilci kmetij, zlasti mladi prevzemniki kmetij, imajo nove poslovne ideje, inovativne pristope za doseganje dodane vrednosti k osnovni kmetijski pridelavi in prireji, ki se praviloma začnejo z dopolnilno dejavnostjo in ko presežejo določene okvire, nadaljujejo v drugih pravno organizacijskih oblikah. Mehanizmi politike razvoja podeželja morajo prepoznati te ideje in jih podpreti s podporno infrastrukturo, predvsem pa spodbujanjem naložb, potrebnih za njihovo izvajanje. Z namenom, da te poslovne ideje povežejo in prinesejo večje premike na podeželju, je potrebno hkrati oblikovati podpirne mehanizme, ki bodo olajšali nastop na trgu in poslovno povezali te dejavnosti.

Zavedanje o pomenu lokalne preskrbe se krepi, kar daje dobro podlago za učinkovitejše povezovanje lokalnih pobud povezovanja kmetijstva, živilstva in turizma ter oskrbe javnih zavodov z lokalno hrano. Krepitev teh aktivnosti bo spodbujena prek lokalnih pobud oziroma lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost (pristop LEADER/CLLD) prek ukrepov sodelovanja, s podporo inovativnim pristopom pri povezovanju in trženju pridelkov in proizvodov. Znova poudarjamo dopolnjevanje pridelave in predelave hrane s turizmom na podeželju, gastronomijo, ustvarjanjem novih podjetniških priložnosti na tem področju in pristopom LEADER/CLLD.

Krepiti moramo združni sistem za podporo vzpostavitvi ali ohranjanju dolgoročnih partnerstev agroživilskih verig na eni strani in na drugi strani zaradi pomena zadrug pri ohranjanju poseljenega in obdelanega podeželja.

Načela krožnega gospodarstva so pomemben del strategije razvoja podeželja. Razumeti jih moramo kot prizadevanje za zmanjšanje negativnih vplivov na okolje in ohranjanje naravnih virov ob hkratnem spodbujanju novih ekonomskih dejavnosti in zaposlovanju. Izkoriščanje lesne biomase, živinskih gnojil in predelava nenevarnih odpadkov so področja, ki bodo prek spodbujanja naložb in ustvarjanja ugodnega poslovnega okolja prispevala h krepitvi gospodarske aktivnosti na podeželju.

Noben razvoj ne sme povzročiti, da bi zaradi njega prišlo do negativnega vpliva na socialno vključenost in skrb za ranljive skupine ljudi. Ukrepi socialne politike, lokalnih pobud in mehanizmov ter ukrepi sodelovanja bodo ključni mehanizmi za soočenje s temi izzivi. Opredelili smo potrebo po boljšem spremljanju socialnega položaja kmečkega prebivalstva, zlasti žensk na podeželju. Ozaveščanje o tematiki in informiranje o socialnih pravicah bo naloga novoustanovljenega Sveta za ženske na podeželju.

Kakovost življenja se meri tudi v dostopnosti do osnovne infrastrukture in družbenih storitev. Pomembna naloga zadevnih javnih politik naj bo zato usmerjena v zagotavljanje teh razmer.

5 Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja

5.1 Potrebe po ukrepanju

Le učinkovito in uporabno oblikovanje ter prenos znanja do posameznih udeležencev, skupin, sektorjev in območij lahko prispevata in omogočita nadaljnji uspešen razvoj slovenskega kmetijstva in podeželja. Znanje je ključ razvoja. To je znanje raznoterih vsebin, od tehnologij pridelave in predelave, storitev, znanja s področja varovanja okolja do podjetništva. Na slovenskem podeželju so številni uspešni posamezniki, ki so s svojim inovativnim pristopom in znanjem uspeli ustvariti ali ohraniti delovna mesta, a rezultati sistematičnega oblikovanja in prenosa znanja so v zadnjih desetletjih prepoznani kot deficitarni.

Z rezultati kmetijskega sistema znanja in inovacij (v nadaljnjem besedilu AKIS – agricultural knowledge and innovation system) s katerim mednarodna skupnost označuje infrastrukturo ter način

oblikovanja in prenosa znanja, v Sloveniji ne moremo biti dovolj zadovoljni.

Strokovno področje kmetijstva pokrivajo raziskovalne institucije, kmetijski izobraževalni sistem ter 16 javnih služb (v nadaljnjem besedilu: JS) na področju kmetijstva, gozdarstva in prehrane: JS kmetijskega svetovanja, JS strokovnih nalog v živinoreji, Javna gozdarska služba, JS svetovanja v čebelarstvu, JS v poljedelstvu, JS v vrtnarstvu, JS v sadjarstvu, JS v vinogradništvu, JS v oljkarstvu, JS v hmeljarstvu, JS nalog rastlinske genske banke, JS nalog živalske genske banke, državna JS na osuševalnih in namakalnih sistemih, JS v ribištvu ter JS zdravstvenega varstva rastlin in JS v veterinarstvu. Veliko znanja se plemeniti v JS kmetijskega svetovanja, zadrugah, pri kmetovalcih in živilskopredelovalnih ter drugih podjetjih, prepoznavamo pa izrazito pomanjkljivo sodelovanje in primanjkljaj pri prenosu sodobnih znanj v prakso. Organizirane zasebne pobude niso razvite. Novosti in rešitve se ne prenašajo sistemsko z močno povezavo deležnikov AKIS. Sodelovanje med institucijami znanja je šibko, prav tako je sorazmerno šibko javno in zasebno financiranje raziskovalnega dela, ki bi neposredno podprlo razvoj trajnostnega kmetijstva in podeželja.

Brez temeljite prenove področja znanja ne bo pomembnejšega napredka tudi na drugih področjih, zastavljenih s specifičnimi cilji tega dokumenta.

5.2 Specifični cilji

Prek navedenega niza potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva oblikujemo naslednje specifične cilje:

- Č.1. Krepitev raziskovalne podpore za razvoj kmetijstva in podeželja,
- Č.2. Učinkovit prenos znanja do končnih upravičencev,
- Č.3. Učinkovit sistem AKIS.

Področje znanja je horizontalna vsebina, kjer so specifični cilji usmerjeni v doseganje drugih ciljev. Cilji na področju znanja niso namenjeni sami sebi, ampak jih moramo pogledati z vidika doseganja treh temeljnih družbenih ciljev, iz katerih izhajamo pri oblikovanju razvojnih smernic.

Vse tri specifične cilje na področju znanja lahko zagotavlja le dobro organiziran in učinkovit AKIS. Tega je treba izgraditi s primernimi vlaganji, organiziranostjo in medsebojno zavezo vseh institucij.

Kmetijska politika sama ne more zagotoviti ustrezne prenove AKIS. To je mogoče edino z vzajemno politiko in spremembami tudi šolske in raziskovalne politike. Upoštevati moramo posebnosti ter potrebe kmetijstva in podeželja tudi v podpornih sistemih in delovanju srednjega in visokega šolstva ter raziskovalne dejavnosti. Vsebine, povezane z razvojem kmetijstva, živilstva in podeželja, niso dovolj pokrite predvsem zaradi raziskovalne politike, ki poudarja odličnost ne glede na pokrivanje temeljnih razvojnih vsebin, in zaradi razpršenosti institucij, ki so premalo vključene in usmerjene v razvoj kmetijstva in podeželja.

Nujen, ne pa tudi zadosten, pogoj za spremembe na področju znanja je primerna raven sredstev za raziskovalne, razvojne, svetovalne in strokovne storitve. Pričakujemo lahko večja vlaganja zasebnih ustanov, predvsem živilske industrije. Izkoristiti velja tudi vse mehanizme Evropske unije, predvsem na področju Evropskega inovacijskega partnerstva in raziskovalnih programov, kjer je treba na razvojnih temah podpreti vključevanje nacionalnih skupin v evropske programe. Temu bi morala slediti tudi vključitev meril kakovosti za razvojno delo za pridobitev sredstev ter krepitev kadrovske sestave in infrastrukture delovanja.

Ključen postaja cilj boljšega povezovanja in tesnejšega sodelovanja med vsemi deležniki prenosa znanja in inovacij, prav tako pa povratni tok o zaznanih potrebah po znanju in sodelovanju na kmetijskih gospodarstvih in v predelovalni industriji. Potrebne so tudi oblike prenosa znanja, kjer bi moderna in visoko tehnološko razvita kmetijska gospodarstva prenašala svoje specializirano znanje

na druga kmetijska gospodarstva in tudi na institucije znanja. Pomanjkljivo je izobraževanje kadrov na področju vodenja in upravljanja kmetij, sodobnih zadrug in podjetij, opazimo lahko primanjkljaj sodobnih podjetniških in tehnoloških znanj s poudarkom na znanjih s področja digitalizacije. Potrebno je izobraževanje prihodnjih kadrov za delo v javni službi kmetijskega svetovanja na področju metodologije svetovanja in komunikacije ter izobraževanja odraslih. Povečevanje digitaliziranosti v kmetovanju se mora pokazati tudi v avtomatizaciji in poenostavitvi postopkov za uveljavljanje ukrepov kmetijske politike, kar bo omogočilo okrepitev kmetijskega svetovanja na področjih tehnologij pridelave hrane.

S ciljem spodbujanja formalnih in neformalnih mrež znanja je smiselno spodbujati panožne krožke, razvojne mreže, pilotne projekte prenosa znanja ter, kjer je to smotno, podpirati izgradnjo demonstracijskih, poskusnih in kompetenčnih centrov ter tehnoloških središč.

Izboljšati in vlagati moramo v javno kmetijsko svetovalno službo s poudarkom na individualnem pristopu in poskusnem uvajanju novih pristopov, na primer uvedbe delne plačljivosti svetovanja s specializacijo svetovalcev za tehnološko svetovanje (možnost vaučerskega svetovanja) ter svetovalcev za uveljavljanje ukrepov kmetijske politike.

Družbena vloga kmetijstva in podeželja ni dovolj prepoznana v javnosti. Zato je treba, poleg promocije, naslavljati ustrezne javne politike za vključitev vsebin s področja hrane, naravnih virov in podeželja v sistem javnega izobraževanja v osnovnih šolah.

5.3 Mehanizmi za doseganje ciljev

Da bi zagotovili ustrezno prenovo AKIS, so potrebne spremembe tako v kmetijski kot tudi raziskovalni in šolski politiki na področju ustvarjanja in prenosa znanja v kmetijstvu. V ospredju prenosa znanja je uporabnik, ki mora imeti na voljo institucionalno podporo, sposobno odgovoriti na razvojna vprašanja ter tehnološke vsebine pridelave in predelave. Ta mora hkrati delovati svetovalno in pospeševalno.

Za oblikovanje in spremljanje vzajemne politike bo vzpostavljen Svet za razvoj v kmetijstvu, gozdarstvu in prehrani, ki daje mnenja, predloge in pobude o strateških vsebinah trajnostnega razvoja kmetijstva, gozdarstva in prehrane.

Mehanizmi v podporo delovanja AKIS ostajajo podobni kot v preteklosti, in sicer integralna sredstva za delovanje JS, kmetijsko šolstvo in znanstveno raziskovalna dejavnost, ob tem pa še ukrepa sodelovanje in prenos znanja v okviru politike razvoja podeželja, pri čemer bo treba poskrbeti za učinkovitejše sodelovanje in prenos znanja od raziskovalcev in šolstva v kmetijstvu preko JS in JS kmetijskega svetovanja do pridelovalcev. Jasno zavedanje o nujnosti sodelovanja med deležniki prenosa znanja z namenom učinkovitega prenosa do uporabnikov je podprto z ukrepom sodelovanje, ki je že v tem obdobju pokazal velik potencial za vzpostavitev inovativnih pristopov in novih poti povezovanja. Izmenjava znanja in informiranje kot ukrep bosta zlasti namenjena vsebinam, ki si prizadevajo za posamezne specifične cilje in je treba za njihovo ustrezno izvajanje vzpostaviti podporo znanja. Posebno mesto bo imelo oblikovanje in delovanje operativnih skupin Evropskega inovacijskega partnerstva, ki naj postanejo temeljna podpora za prenos znanja o ključnih temah do končnih upravičencev.

Znanje, kreativnost in inovativnost bodo postali sestavni del tudi drugih instrumentov kmetijske politike. Pri naložbeni politiki moramo podpreti projekte, ki nakazujejo kreativne poslovne, okoljske in socialne rešitve – takšne, ki ohranjajo ali povečujejo zaposlenost na podeželju. Podprte bodo rešitve, ki bodo zagotavljale široke nacionalne učinke (povezovanje institucij in upravičencev) ter doseganje ciljev, zastavljenih s tem dokumentom.

Posebno težo pri nadgradnji AKIS bomo posvetili novim pogledom, organiziranosti, in prioritetam za raziskovalno delo. Na novo opredeliti in okrepiti bo treba mehanizem ciljnih raziskovalnih programov, aplikativnih projektov Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, posebej podpreti multidisciplinarne projekte in projekte oblikovanja znanja na nacionalni ravni. Cilji resolucije dajejo osnovo za oblikovanje nove raziskovalne politike na tem področju. Spodbuditi in okrepiti je treba vključevanje slovenskih raziskovalcev in deležnikov kmetijstva v evropske programe, ki poleg dodatnih sredstev prinašajo tudi potreben dostop do novega znanja in rešitev.

Za napredek kmetijstva že desetletja delujejo javne službe za izvajanje strokovnih nalog v kmetijstvu (živinoreja, rastlinska pridelava, genska banka in drugo). Večji pomen kot doslej je treba dati rezultatski naravnosti strokovnih nalog, dvigniti kakovost izvajanja nalog in posebej spodbujati prenos znanja končnim upravičencem. Več pozornosti bo treba nameniti usposabljanju svetovalcev, zlasti pri specialističnih znanjih.

Za spremljanje učinkovitosti celotnega sistema prenosa znanja bo vzpostavljen sistem kazalnikov, ki odražajo njegove učinke.

Za razvojno uspešnost sta ključna tudi znanje in usposobljenost nosilcev kmetijske dejavnosti na kmetijah in ukrepi podpor bodo še naprej naravnani v izpolnjevanje pogojev ustrezne izobrazbe ali usposobljenosti. Več poudarka bo namenjenega usmerjanju prihodnjih nosilcev dejavnosti v formalne oblike izobraževanja. Kot podporni mehanizem je možna opredelitev tovrstnih poklicev kot deficitarnih.

Z namenom popularizacije poklicev na področju kmetijstva in podeželja velja pobuda osnovnim šolam za sistemsko vzpostavitev krožkov s področja pridelave hrane pod vodstvom strokovnjakov, ki delujejo v praksi na področju kmetijstva, in v sistemu izobraževanja na tej ravni za uvedbo obveznih izobraževalnih vsebin o hrani, multifunkcionalni vlogi kmetijstva, naravnih virih in podeželju.

6 Širši pomen in izvedba resolucije

Resolucija »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« je podlaga za nacionalne ukrepe in enovit strateški načrt za izpolnjevanje SKP, ki ga pripravljajo vse države članice EU v skladu z napovedanimi spremembami SKP. Ta ob opredelitvi novih prednostnih nalog kmetijske politike povečuje pristojnost posamezne države članice na področju strateškega načrtovanja, ciljnega ukrepanja in odgovornosti za pripravo in doseganje merljivih ciljev. Ob upoštevanju natančne analize stanja in ugotovljenih potreb določimo prednostne naloge ter izvedbene mehanizme za doseganje vseh specifičnih ciljev. V strateškem načrtu bodo ovrednoteni izbrani mehanizmi ter določeni kazalniki učinka in rezultata, s katerimi bomo spremljali učinkovitost izvajanja načrta.

Za nov strateški okvir kmetijstva bo treba zagotoviti okrepljeno sodelovanje vseh deležnikov. Novo zasnovo se bo vgradilo v delovanje kmetijstva in živilstva. Nova družbena vloga in odgovornost zahtevata premike v delovanju vseh deležnikov, ki pa ne smejo povzročiti novih administrativnih zahtev. Prav tako se bo strateški okvir izvajal v skladu z danimi finančnimi okviri.

Nujno je nemoteno izvajanje pravice do kmetovanja ob odgovornem izvajanju kmetijskih praks in kakovostnem upravljanju kmetijskih zemljišč ter njihovem ohranjanju.

Vlada bo pri oblikovanju ukrepov SKP in podpori delovanju sektorja upoštevala prednostne usmeritve resolucije. Skladno z njenimi cilji in po posvetovanju z deležniki bodo izvedbeni ukrepi oblikovani ter izvajani na način, da bodo administrativno čimbolj nezahtevni in rezultatsko naravnani. Pri oblikovanju svojih politik bo upoštevala trajnostni razvoj kmetijstva, živilstva in podeželja ter oblikovala ukrepe na način, da se vzpostavlja sinergije med kmetijstvom in varovanjem okolja in narave ter se izognemo tveganju za opuščanje kmetovanja.

Stanovske organizacije, ki zastopajo interese deležnikov, si pri oblikovanju svojih stališč do ukrepov izvajanja te resolucije prizadevajo za soglasje različnih interesnih skupin in dejavnosti ob upoštevanju zapisanih smernic resolucije.

Posebno vlogo in pomen pri izvajanju ciljev resolucije pa ima združni sistem, ki bo nadalje krepil aktivnosti povezovanja na drugi ravni in oblikovanje organizacij proizvajalcev.

Institucije prenosa znanja imajo pomembno nalogo zagotavljanja kar največjega sodelovanja pri razvojnih vprašanjih in povezovanju v učinkovit sistem znanja, ki bo v podporo sprejetim ukrepom.

Gre torej za proces postavitve in uresničevanja prednostnih nalog množice vpletenih deležnikov (agroživilske verige, nevladne organizacije, potrošniki, vlada ...), ki bodo vsak posebej in vsi skupaj močno vplivali na uresničitev zapisanega. Opredeljujemo temeljne kazalnike za spremljanje uspešnosti zastavljenih ciljev, ki bodo odražali uspešnost dela vseh deležnikov v verigi.

Ciljev, opredeljenih v tej resoluciji, ne bo mogoče dosegati, dokler si ne odgovorimo na nekaj ključnih vprašanj: kako pomembno mesto v družbi imata pridelava in predelava hrane za strateško varnost države, ohranjanje vitalnega podeželja, varovanje narave, okolja in krajine ter kakovost življenja vseh državljanov; kakšna je vloga družinskih kmetij in drugih organizacijskih pravnih oblik v agroživilskih verigah; kakšen je in bo v prihodnje ugled kmeta v družbi in kateri so ključni vzvodi, ki bodo ohranjali interes za kmetovanje pri naslednjih generacijah; ter kako se učinkovito spoprijeti s tveganji pri pridelavi hrane ob podnebnih spremembah, globalizaciji in tržnih neravnovesjih. Zato morajo biti pri oblikovanju politik na tem področju v ospredju odgovori na ta vprašanja.

Resolucija pa ne določa samo prednostnih nalog in mehanizmov javnih politik, ampak je njeno sporočilo, da je treba slovensko pridelavo in predelavo hrane v prihodnje narediti bolj samostojno, organizirano in dinamično ter manj odvisno od podpor.

Ključno za nadaljnji razvoj kmetijstva je ustvarjanje dodane vrednosti za zaposlene, ki mora razvojno sposobnim kmetijskim gospodarstvom zadoščati za kakovostno življenje. Za tovrstna gospodarstva so javna sredstva pomoč za samopomoč pri razvoju in ohranitvi položaja na trgu. Večina kmetijskih gospodarstev pa tudi opravlja pomembne družbene naloge, ki jih trg ne uravnava, in tudi zaradi tega so deležni javne podpore. Slovenija potrebuje strukturo kmetijskih gospodarstev, ki bo ekonomsko učinkovita, okoljsko vzdržna, ki bo ohranjala naravne vire in vitalno podeželje. Temu lahko sledijo zelo raznolika gospodarstva, ki imajo svoje mesto v tej novi zgodbi slovenskega kmetijstva.

Resolucija in njeni izvedbeni akti ne bodo prinesli želenih ciljev, če ne bomo izvedli resnih premikov v delovanju, vrednotah in pristopih v kmetijstvu. Treba je okrepiti skupno delovanje, prevzeti skupne cilje in v dialogu načrtovati spremembe na ravni kmetijskih gospodarstev, deležnikov kmetijstva in vladnih nosilcev odločanja. Ključno je izgraditi skupne vrednote in vizijo razvoja, ki je lahko le skupna, organizirana in utemeljena na kreativnosti, znanju, iskanju skupnih prednosti in podjetništvu. Svoje še zmeraj ohranjeno naravno okolje moramo razumeti kot prednost in ne slabost. Omogoča nam posebne, lokalno značilne rešitve, ki jih le skupaj zmoremo udejanjiti.

Resolucija je prizadevanje za novo poglavje v razvoju slovenskega kmetijstva in podeželja. Pomeni zavestno prilagoditev na nove družbene izzive ter iskanje nove, zahtevnejše, a obetajoče zgodbe slovenskega kmetijstva in podeželja. Zato potrebujemo predvsem dobro voljo, znanje ter pripravljenost za sodelovanje.

7 Viri

KIS (Kmetijski inštitut Slovenije), 2018. Slovensko kmetijstvo v številkah. Dosegljivo na https://www.kis.si/ff/docs/Slovensko_kmetijstvo_v_stevilkah_OEK/KIS_Slovensko_kmetijstvo_v_stevilkah_2018_SLO_s

;

Erjavec, E., Šumrada, T., Juvančič, L., Rac, I., Cunder, T., Bedrač, M., Lovec, M., 2018. Vrednotenje slovenske kmetijske politike v obdobju 2015–2020. Raziskovalna podpora za strateško načrtovanje po letu 2020. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije. Dosegljivo na <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/287-vrednotenje-slovenske-kmetijske-politike-v-obdobju-2015-2020/file>;

FAO (Food and Agriculture Organization), 2014. Rome Declaration on Nutrition. Dosegljivo na <http://www.fao.org/3/a-ml542e.pdf>;

SVRK (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko), 2017. Strategija razvoja Slovenije 2030. Dosegljivo na https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf);

SURS (Statistični urad RS), www.stat.si;

Uradni list EU, 2018. Predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi pravil o politiki podpore za strateške načrte, ki jih pripravijo države članice v okviru skupne kmetijske politike (strateški načrt SKP) in se financirajo iz Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada (EKJS) in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRLP), ter o razveljavitvi Uredbe (EU) št. 1305/2013 Evropskega parlamenta in Sveta in Uredbe (EU) št. 1307/2013 Evropskega parlamenta in Sveta (COM/2018/392 final – 2018/0216 (COD)). Dosegljivo na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM%3A2018%3A392%3AFIN>;

UMAR, 2018. Kazalniki blaginje v Sloveniji. Dosegljivo na <http://www.kazalniki-blaginje.gov.si/okolj-blag/ob-povrsje.html>;

UN (United Nations), 2015. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Dosegljivo na <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Developm> ;

UN (United Nations General Assembly), 2016. United Nations Decade of Action on Nutrition (2016–2025). Dosegljivo na https://www.un.org/nutrition/sites/www.un.org.nutrition/files/general/pdf/1-nutrition_decade_flyer_intro_for_web.pdf;

UN (United Nations General Assembly), 2017. United Nations Decade of Family Farming (2019–2028). Dosegljivo na <http://www.fao.org/3/ca4672en/ca4672en.pdf>;

UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change), 2015. Paris Agreement on Climate Change. Dosegljivo na https://unfccc.int/files/essential_background/convention.

Št. 322-01/19-34/11

Ljubljana, dne 29. januarja 2020

EPA 907-VIII

Državni zbor
Republike Slovenije
mag. Dejan Židan
predsednik

